

NOTISER

Ritwa Herjulfsson: *Mariaväxter i folktron*. Skara stiftshistoriska sällskaps skriftserie, nr 73. Skara 2013. 119 s., ill. ISBN 978-91-86681-15-9.

Etnologen Ritwa Herjulfsson disputerade 2008 på avhandlingen *Jungfru Maria möter ormen – om formlers tolkningar*. Hon har visat ett stort intresse för folkmedicin, bl.a. med anknytning till jungfru Maria. För dessa forskningsinsatser fick hon motta ett vetenskapligt pris av Kungl. Gustav Adolfs Akademien på Gustav Adolfsdagen den 6 november 2013. I den här recenserade boken koncentrerar hon sig på växter som i folktron fått olika Marianamn och lägger tonvikten på Sverige, men gör också europeiska utblickar. De rikhaltiga illustrationerna i boken har till stor del hämtats från en tysk florabok utgiven 1611. Äldre Mariabilder har hämtats från träsnitt och kistebrev. I Sverige finns ett sextiotal växter som någon gång burit ett Marianamn.

Inom den folkliga fromheten hade Maria en stark ställning under senmedeltiden och detta har fortsatt under lång tid efter reformationen. Spår därav kan man följa i naturen och inom folkmedicinen. Denna tradition har främst förvaltats av kvinnorna. Under medeltiden benämndes Maria ”blommornas blomma”. Den heliga Birgitta beskrev jungfru Maria som en lilja som frambringade de skönaste blomster. Hon liknades också vid en ros och hennes sju fröjder har benämnts sju rosor. Under medeltiden ansågs liljekonvaljen vara en symbol för den oskuldsfulla Maria, och denna föreställning har levt kvar i Norden under lång tid efter reformationen. Ett norskt namn är Jomfru Marias krans. Det äldsta svenska Mariaväxtnamnet är omnämnt på 1400-talet och avser vårfrusänghalm som omfattar backtimjan och andra väldoftande örter. Vårlöken kallades på 1700-talet för vårfru dagslök. Inom folkmedicinen har enbusken kopplats till jungfru Maria. Flera bär har knutits till den heliga jungfrun. Stenbär har kallats jungfrubär, mariebär eller Jungfru Marias vinbär. Kungsljus med gula lysande blommor i

en axlik klase benämns Jungfru Marie kyrkoljus. Göken hör ihop med jungfru Maria i nordisk folktro. Både Maria och göken symboliserar våren, då växtligheten kommer i gång, och flera Mariaväxter har i Sverige förleden gök-. Den slingerväxande åkervindan har fått namn efter den heliga jungfruns kläder, nämligen jungfrusärk eller Jungfru Marie kjolar. Den vanligaste orkidén i Norden, fläckigt nyckelblomster, är den växt som bär flest Marianamn. En spridd benämning är Jungfru Marie nycklar och detta skall ses mot bakgrund av en gammal trosföreställning att nycklar utgör fruktbarhets- och skyddssymboler. I böner som lästs över barnaföderskor förekommer ofta jungfru Marias attributnycklar. Även gullvivan har benämnts Jungfru Marias nycklar eller Jungfru Marie nyckelknippa. Denna växt har använts vid förlössningar. Flera folkliga växtnamn syftar på jungfru Marias textila kunande. Den lilla blåklockan har fått namnet Jungfru Marie fingerborg och kråkvicker har kallats Jungfru Marie kardor. Jungfru Marie lin eller jungfrulin är en lågväxande ört med blå eller vita blommor.

Ritwa Herjulfsson har lagt ned ett omfattande arbete på att finna folkliga Mariabenämningar på växter och sätta in dem i sitt kulturhistoriska sammanhang, alltifrån medeltiden och framåt. De folkliga namnen avviker från växtnamnen i flororna och är därmed svårare att spåra. De folkliga namnen visar både på skillnader i tid och rum. Samma växt kan dessutom ha flera olika benämningar med anknytning till jungfru Maria. Herjulfsson har registrerat regionala olikheter inom Sverige och visat på likheter och skillnader jämfört med övriga Norden och stora delar av Europa. Boken kan rekommenderas för botaniker, folklorister och kyrkohistoriker men också en kulturhistoriskt intresserad allmänhet.

Anders Gustavsson, Oslo/Henån